

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ

**ВИКОРИСТАННЯ ОПУБЛІКОВАНИХ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ МІСТ
ПІВДНЯ УКРАЇНИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу
07-441 групи
Спеціальності 014 Середня освіта,
спеціалізації 014.03. Історія
Освітньо-професійної програми
Середня освіта (історія)
Данилюк Ксенія Юріївна

Керівник: к.і.н., доцент Кузовова Н.М.
Рецензент: Михайлик О.В., учитель
історії, вчитель-методист Херсонського
академічного ліцею ім. О.В. Мішукова
Херсонської міської ради при ХДУ

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1. Огляд і класифікація опублікованих джерел з історії міст Півдня України.	5
РОЗДІЛ 2. Методика використання джерел з історії міст Півдня України на уроках історії.....	11
РОЗДІЛ 3. Методична розробка уроку з історії України для 8 класу на тему «Заснування сучасної Одеси»	17
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
ДОДАТКИ.....	31

ВСТУП

Актуальність роботи. Шкільна освіта є важливою складовою суспільної організації, що проходить період перетворень та кардинального реформування в процесі становлення «Нової української школи», покликана зіграти ключову роль під час вирішення нагальних питань як підвищення якості освіти, так запровадження якісного наукового матеріалу з історії в освітній процес.

Щороку зростає потреба формування медійної грамотності серед теперішнього покоління українців, котрим треба буде жити й у нових реаліях інформаційного суспільства – подальшої інтеграції до євроспільноти. Теперішня тенденція розширення інформаційного простору вимагають від вчителя історії України нових підходів до методів опрацювання історичної інформації. Практичний фактор здобуття знань, самостійність, розвиток творчого мислення є поширеними під час формування компетентностей особистості теперішнього суспільства. Важливою метою навчання історії України в закладах загальної середньої освіти є формування критичного мислення.

Потреба застосування наративних та історичних джерел скерована загальною метою історичної освіти. Пропоноване дослідження збагатить фактичним матеріалом з різноманітних аспектів життя українців методичний аспект використання джерел на уроках історії. Джерела містять не тільки опис подій та явищ, а й міркування автора джерела щодо відображення даних подій, розширюють уявлення про багатоманітність та мультикультурність.

Методична проблематика використання історичних документів на заняттях історії ставала об'єктом спостереження багатьох науковців: О. Пометун, В. Мисана, Л. Задорожня, О. Степаніщева, Т. Ковбасюк та інші.

Об'єктом наукового дослідження є опубліковані джерела з історії міст Півдня України.

Предмет дослідження – особливість використання опублікованих джерел з історії міст Півдня України на уроках історії в школі.

Мета роботи – проаналізувати опубліковані джерела з історії міст Півдня України та визначити методику їх використання на уроках історії в школі.

Для досягнення визначеної мети окреслено такі **головні завдання**:

- 1) здійснити огляд і поділ опублікованих матеріалів з історії міст Півдня України;
- 2) охарактеризувати методику використання джерел з історії міст Півдня України на уроках історії;
- 3) виконати методичну розробку уроку.

Методи дослідження. Для вивчення теми було застосовано аналітичний, системний, компаративний методи пізнання. У роботі застосовано також методи збору інформації, синтезу, аналізу, системності, структурно-функціональний аналіз, узагальнення.

Склад праці вміщує вступ, три розділи, висновки, перелік використаних джерел, що нараховує 33 позиції. Загальний обсяг роботи складає 31 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД І КЛАСИФІКАЦІЯ ОПУБЛІКОВАНИХ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ МІСТ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Термін «історичне джерело» містить двояку сутність. Він постає носієм історичної пам'яті, тобто інформації чи відомостей про події, явища, постаті; а також джерело є фактом з історії, феноменом культури, політичного, соціально-економічного й морального життя, що потребує дослідження, так як є результатом роботи особистості, відтворенням суспільної свідомості, рівня духовності тієї культури, доби, в яку творилося чи було.

Найважливішою основою давньої та середньовічної історії України є хроніки. Літописи — різновид наративних джерел у формі повістей, в котрих відтворюються події хронологічно.

Існують такі види літописів:

1. княжі літописи;
2. місцеві літописи;
3. козацькі літописи.

Із питанням тлумачення терміну «історичні джерела» нерозривно постає питання їх класифікації. На початку розвитку історичної науки існувало безліч джерел. У подальшому їх кількість значно збільшилася, тому постало питання систематизації класифікації джерел.

Існують такі принципи систематизації:

- хронологічний, що відтворює час утворення джерела (джерела античної, середньовічної, нової та новітньої історії тощо);
- провінційний (джерела з історії України, Західної Європи тощо);
- національний (джерела з історії українців, поляків, молдован, татар, ромів тощо);
- проблемний (джерела з відміни кріпацтва в Росії, Австро-Угорщині та ін.);

– персональний (література, що відтворює працю Ярослава Мудрого, Богдана Хмельницького та інших постатей) [15].

До того ж у літературі з джерелознавства вбачаються такі підходи до систематизування джерел: за типами та різновидами (В. Довгопол, Г. Лях, М. Матвієнко), з точки зору змісту (І. Ковальченко, В. Борщевський), за виникненням (В. Стрельський, С. Валк).

Однак доволі поширені комплексні або комбіновані плани (М. Варшавчик, М. Ковальський) з оглядом на мету, спрямування, роль витворів особистості, які залишилися як історичні джерела.

Упорядкування джерел є значущим чинником їхнього теоретичного пошуку та дослідження, що впливає на повноту вихідної бази, справедливість та глибину здобутої інформації, її універсальність і вірогідність. Вона націлена на полегшену діяльність дослідника з джерелами, збільшує їхню результативність тощо [3].

Радянські вчені проявляли значну увагу до проблеми дослідження походження міст Півдня України у XVI – XVIII столітті. Основним та досить обговорюваним посеред них є питання появи міст [26].

Основним дискусійним питанням місцевої історії Півдня України є проблема витоків південноукраїнських міст – Дніпра, Донецька, Маріуполя, Одеси та інших.

Варто відзначити праці Д. І. Багалія «Заселення південної України (Запорозжя й Новоросійського краю) і перші початки її освітнього розвитку» [1]. Учений не схвалював знищення царським урядом Січі, зазначаючи перемоги, здобуті козаками в опануванні Півдня України. На мотивах зібраних фактів, взятих з архівних та оприлюднених джерел, науковець дійшов до остаточної думки, що козаки за багато часу до російського уряду були помічені, як головна дійова сила в колонізації міст південного краю.

Належно відзначити видання добірки ділових документів Д.І. Яворницького [33], що характеризується зацікавленням науковця до вивчення та пізнання історії півдня України.

Також свій внесок у дослідження регіональної історії зробив П. Юркевич [32]. Він простежував «залюднення Слобожанщини», проте робота містить цикл досліджень, що різняться новими думками представників нового роду вчених локальної історії Південно-Східної України.

Вагоме історіографічне зацікавлення містить робота Н. Д. Полонської-Василенко [22]. Учена спрямовує увагу на дії царського уряду в заселенні Південної України, докладно відтворює задуми заселення Новоросії та Слов'яносербії, схваленні Катериною II у 1764 р. До того ж дослідженню міст Півдня України Н. Полонська-Василенко приділяє виняткову увагу, стверджуючи, що саме містам належить основне місце в історії заселення Південної України. Дослідниця зазначає, що з самого початку поселення були пов'язані переважно з цитаделями, потім почали існувати повіту підпорядковані (деякі були давніми, як-от Бахмут), створювалися і новітні, наприклад, Новопавлівськ, яке не було утворене. Проте деякі з модерних міст швидко стали масштабними адміністративними, і, що найголовніше – бізнесовими зонами, наприклад, Катеринослав на території запорізького житла Половиця, що засвідчує козацьку, а не імперську версію виникнення міста.

На документальній основі створено аналіз О. С. Компан [12]. Вивчається розвиток міської економіки та соціальної сфери, ретельно міста Півдня не обстежені, проте відмінно від матеріалів Н. Д. Полонської-Василенко дана робота достатньо теоретично упереджена.

Розгляд опанування Півдня України в XVI – XVIII ст. в історії національної науки здійснив В. О. Пірко [21]. Його робота є перехідним етапом від радянської до сучасної історіографії, так як видана на початку 90-х рр. У цій роботі вчений здійснив розбір досить важливих досліджень національних авторів з історії Півдня України. Діах робить висновки, зважаючи на проблемні моменти історії заснування міст Півдня України.

А. Писарівська у своїй роботі «Історія створення Одеси» відтворила період створення Одеси, початок будівництва порту й містобудування,

перейменування Хаджибея на Одесу, характеристики населення. Як зазначає дослідниця, «незважаючи на велику кількість українського населення, переважно з колишніх козаків, Одеса була малонаселеною, тому влада запрошувала албанських, болгарських, грецьких, єврейських, німецьких та інших поселенців. З початку 19 століття Одеса розпочала активну торгівлю і перетворилася на європейський та середньоазіатський центр постачання зерна» [19].

О. Журба в праці «Історія Катеринослава в історіографії XIX – початку XX століття» представила поетапний розвиток й динаміку огляд історії Катеринослава в роботах місцевих істориків XIX – початку XX ст., створила періодизацію обласного науково-історичного вивчення міста, на базі текстів архієпископа Гавриїла (Розанова), єпископа Феодосія (Макаревського) охарактеризовано процес формування і зміни сфери досліджень процесів урбанізації в місцевості, категорії та інформаційні засоби їхньої джерельної бази [9].

Н. Кузовова у праці «Місто Миколаїв у системі земського самоуправління» простежує, що «звертаючи увагу на Південь України на початку XX ст. яскраву картину вируючого громадського, економічного та культурного життя, осередком якого був також Миколаїв – одне з найбільших міст регіону» [13].

О. Хруленко у роботі «Історія виникнення міста Миколаєва вказує, що «суднобудуванню та флоту повністю було підпорядковане життя міста. Така особливість суттєво вплинула на історію, характер і навіть зовнішній вигляд Миколаєва. Мешканці селилися за своїм родом занять» [29].

До дослідження проблем історії Півдня України та Херсону безліч вчених здійснили неоціненний внесок. Останніми роками побачило світ велика кількість історичних досліджень про розвиток Півдня України, зокрема В. Константинової [11], А. Дорошевої [8], М. Шитюка [31], присвячених переважно етнічному, соціальному та релігійному просторам

Півдня України. У них частково відтворена й історія міського самоврядування Херсона

О. Черемісін у праці «Джерело з історії міського самоврядування Херсона та роль єврейства в його управлінні на початку XX ст.» здійснив видання й введення до наукового середовища листа губернатора Херсонської губернії, який перебував до повномасштабного вторгнення у Державному архіві Херсонської області. [30].

Саме напередодні написання листа губернатором в історії Херсона здійснилися прискорені процеси модернізації херсонського морського порту, закінчилась перша революція 1905–1907 рр., будувалася залізниця, яка пов'язала місто з Миколаєвом і Одесою, обговорювались ідеї пов'язати між собою залізницею порт і залізничну станцію тощо. Вищевказані процеси спричинили в Херсоні бізнесову активність, і до багатьох розробок залучилося не лише міське самоврядування, а й бізнес-середовище, яке досить швидко постало лідером місцевих суспільно-політичних і економічних розробок [30].

Сам лист губернатора містить такі частини: загальні роздуми про становище морських портів і залізниць в імперії, визначення економічного потенціалу самого міста Херсона і яким шляхом йому краще розвиватися, власні пропозиції губернатора щодо шляхів розвитку Херсона, характеристика діяльності міського самоврядування Херсона в царині модернізаційних процесів, визначення ролі євреїв як керуючої бізнес-еліти міським самоврядуванням [30].

О. Галенко при дослідженні регіону Херсонщини у роботі «Південь нагадує, що історію України час переписати» зазначала, що Херсонщина належала до об'єкта української історії в контексті розселення пращурів українців. Потенціал колонізації українців на Херсонщині вивчався як елемент історії Російської імперії, що надавала захист українцям, відновила контроль над своїми землями, здолавши «поневолювачів, загарбників,

розбійників» - ногайців, османську імперію, кримських татар у кінці XVIII ст. [7].

С. Водотика, Л. Савенок у своїй праці «Міський простір, декомунізація і проблеми історичної пам'яті» вказують, що Херсон було засновано для зміцнення завойованих земель і як тилова база для нових експансій. [6].

Локальні дослідження відтворюють окремі питання, що містять зв'язок з дослідженням південного регіону України чи часових територій у економічно-соціальному розвитку. Наприклад, С. Надибська [18], Ф. Турченко [27], В. Козирєв [10], О. Посунько [24], О. Новікова [19], у них відображено специфіку адміністративної структури Півдня України, економіко-соціального, торгово-промислового прогресу регіону.

У вищевказаних роботах повною мірою відтворена картина заснування міст, заселення краю.

Отже, виділяють хронологічний, регіональний, етнічний, проблемний, персональний принципи систематизації джерел з історії міст півдня України. Проблему регіональної історії Півдня України досліджували Н. Кузова, О. Галенко, О. Черемісін, Д. Багалій, Д. Яворницький, П. Юркевич, Н. Полонська-Василенко, В. Пірко та ін.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ МІСТ ПІВДНЯ УКРАЇНИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Використання історичних писемних джерел під час здійснення дослідницької роботи на уроках історії містить вагоме значення. Так як відтворюється принцип наочності в навчанні історії. Належний відбір і використання різних джерел спрямоване на конкретизацію історичного матеріалу, дає можливість робити висновки досить переконливими. До того ж успішно відібрані джерела можуть спрямовані на оновлення історії й відтворення духу епохи. Це сприятиме творенню в школярів зацікавлення до історії [5].

Належне використання історичних джерел під час вивчення історії творить у школярів критичний аналіз матеріалу, історичного мислення в цілому, оволодіння ними методами історичного пізнання [16].

При відборі джерел для творення дослідницької роботи школярів потрібно звертати уваги на їх відповідність навчальній програмі, відтворенні в них потрібних історичних фактів, доступність за змістом і обсягом, здатність справляти емоційний вплив на школярів; містить необхідну інформацію для організації дослідницької роботи учнів. [17].

Згідно до освітньої програми для закладів загальної середньої освіти «Історія України. Всесвітня історія (6-11 класи) [17] у 8 класі досліджується становище Кримського ханства та наслідки позбавлення його суверенітету; колоніальне освоєння росією Півдня України як зруйнування, присвоєння,

застосування вже наявної на тих землях козацької, кримськотатарської, османської інфраструктури, господарства, здобутків тощо.

Дана програма передбачає, що учні навчаються розташовувати в хронологічному порядку події, що відтворюють посягання на українську незалежність зі сторони російської імперії; вказувати на карті землі Гетьманщини, Нової Січі, військових формувань Слобідської України, українські території, що увійшли в склад російської імперії та Австрійської держави через російсько-турецькі війни, знищення Кримської держави, розподілів Речі Посполитої; райони діяння рухів опришків та гайдамаків визначати підстави та наслідки відміни гетьманства, знищення Січі Запорозької, включення Правобережжя, Поділля, Волині й Кримського ханату до росії; рухів опришків та гайдамаків; розмірковувати про діяльність козацьких гетьманів і кошових отаманів, а також ватажків селянських повстань, діячів культури другої половини XVII – XVIII ст.; давати аналіз історичним реліквіям української культури другої половини XVII – XVIII ст. [18].

Стимулювання мислення школярів не досяжна без застосування первинних джерел. Історичні матеріали спрямовані на оволодіння навичок дослідницької роботи, критичного мислення, спрямовує на діяльність пізнання і розуміння необхідних історичних фактів, ситуацій. Архівні джерела потрібно застосовувати для надання результативності занять, збільшення рівня знань, заглиблення, закріплення результатів і узагальнення матеріалу [2].

На уроці історії доречним є використання таких писемних матеріалів: постанов, особистих щоденників, приватних кореспонденцій, газетних публікацій, свідчень очевидців, історичних трактатів, заяв політиків тощо. Підбір візуальних доказів дає можливість школярам належно досліджувати малюнки, карикатури, плакати, твори живопису, фотографії. Такі матеріали дають можливість школярам не лише вивчати історію, а й дає можливість виховувати в них толерантну поведінку, формувати зацікавлення до історії,

спонукає школярів ставити цікаві та влучні запитання, критично сприймати минуле та сучасне.

Застосування різних типів джерел на уроках історії ставить перед учителем завдання формування у учнів необхідних умінь і навичок, а також освоєння нових методів аналізу історичних джерел. [3].

Використання історичних джерел до викладання історії на уроках має власні винятковості. Основними чинниками є:

1. Вживання краєзнавчого матеріалу: дає можливість наблизити історію країни до рівня сприйняття школярів через конкретні її відтворення в історії рідного краю.

2. Поліпшення якості знань школярів.

3. Виховання поваги до наших джерел, рідної землі, мови, народних переказів, обрядів і традицій.

4. Вживання інших джерел. Наприклад, методичних посібників, науково-популярної літератури, статті в місцевій і центральній періодичній пресі, матеріали шкільних і державних музеїв, Інтернет-ресурсів [14].

Важливим джерелом для вивчення історії міст Півдня України є контурні карти, так як постає засобом творення інформаційної компетентності учнів. Історична карта є належним джерелом історичних даних, і належна планування роботи школярів з нею дає можливість досягти вагомих при викладанні історії цілей. Вона поєднує часові та просторові параметри події, зазначає статистичні частини історичного процесу, пов'язує образи й уявлення, які виникають у результаті роботи з навчальним текстом, з просторовим розумінням історичної дійсності.

При викладанні історії використовують такі види контурних карт: настінна історична карта, карта в атласі, карта в підручнику, карта-СР, карта-схема, фізична карта, карта в періодичному виданні [4].

Значна кількість нинішніх викладачів історії сприймають джерельний матеріал, як засіб конкретизацій та заглиблення знань школярів, відтворення винятковостей історичної доби, стимулювання думок та сприяння розвитку

зацікавлення до історії. Варто зауважити, що у роботі з текстовими матеріалами ми звертаємо увагу на їх інформаційній вартості. Тому значна частина прийомів, що вживаються під час уроку історії, коли учні звертаються до джерел, пов'язані не з процесом вивчення, а з репродуктивним відображенням матеріалу, відтворення тексту параграфа.

Нинішні підручники з історії містять такі частини: «історичний запис», «історичні матеріали», «документ», «розповіді учасників», «фотоматеріали» та ін. Такі рубрики знаходяться у кінці розділу й ставляться поряд з навчально-методичним апаратом – запитаннями і завданнями, частина яких направлена на відтворення матеріалу чи відображення певної історичної події. Даний підхід не лише не розвиває зацікавлення до історії, а й зупиняє його.

Доречно проаналізувати сучасний підручник НУШ «Україна і світ: вступ до історії та громадянського освіт», в якому автор використовує різноманітного характеру питання стосовно вивченої теми. Наприклад, розгляньте, чому міста південної частині України часто описують «плавильний котел» або «суміш культур» (з пар. 16) [28].

Варто звернути увагу, що сучасні підручники переобтяжені навчальною інформацією. Як наслідок цього викладачі та учні не встигають дійти до заняття з джерелами на уроці. Все що виходить, то це коротко переглянути один з документів для уточнення, оформлення якихось фактів чи дати школярам задля самостійного опрацювання завдання вдома. Ретельне вивчення джерел вимагає належного часу. В умовах звичайних класів учитель практично не має можливості попрацювати із джерелами.

Важливо перед дослідженням джерела розповісти про завдання роботи над ним. Упродовж бесіди потрібно створити історичну обстановку, мотиви й мету створення джерела. Документ, що досліджується, варто вивчати як важливу частину історичного процесу. Доречним є порівняльний аналіз всіх першоджерел, наданих до розв'язання основного питання. Це сприяє системності та послідовності у формуванні знань, їх закріпленню,

досконалому розумінню наукової оцінки суспільних явищ, творенню свого погляду на події [25].

Для організації належного учнівського дослідження вагому роль має відбір джерел. Такі джерела мають бути:

- дійсно використовуваними, а не просто ілюстративними;
- представницькими (відтворюють різні чинники теми);
- контраверсійними, тобто відтворюють одночасно різні точки зору;
- відтворювати думки більшості;
- бути різними (письмовими, фото, статистичні дані, плакати, карикатури тощо);
- бути доступними й зрозумілими за контекстом;
- бути досить короткими;
- сприяти з'ясуванню вагомих термінів, давати можливість роботи з ними;
- давати змогу ставити питання і давати відповіді на них;
- компенсувати відсутність інформації в інших видах документів, доповнювати чи протистояти один одному;
- не містити додаткової обробки;
- давати змогу порівняння [3].

Джерела можна застосовувати різними способами. Досить часто їх використовують задля:

- активного початку уроку;
- зацікавлення школярів (використання візуальних джерел);
- для відтворення різних інтерпретацій (найчастіше використовують вторинні джерела з різних політичних таборів);
- для збільшення розумової активності учнів;
- для провокації дискусії;
- для творення навичок дослідницької роботи;
- для закріплення вивченого нового матеріалу;

– для здійснення підсумково-узагальнюючих уроків [3].

Уроки історії на яких застосовуються опубліковані джерела, запам'ятовуються школярам краще, пізнавальне зацікавлення значно вище. До того ж візуальні історичні свідчення (ілюстрації, репродукції, фільми) спрямовані на збільшення кругозору учнів, формують естетичні смаки.

Насамперед при роботі з джерелами з історії міст півдня України на уроці історії важливо дотримуватися такого алгоритму:

1. Ознайомтеся з історичним джерелом. Чим воно є важливим при вивченні даної теми?
2. Встановіть ким написане дане джерело і з якою метою?
3. Про який історичний факт, явище або напрям життя суспільства дає характеристику джерело?
4. Зазначте, чи був автор учасником чи очевидцем подій, які описує?
5. Визначте з контексту документа основне і запишіть у зошит.
6. Охарактеризуйте, у чому полягає цінність джерела [23].

Такий алгоритм застосовується для повноцінного вивчення джерела та творення в школярів як дослідницької, так й предметної історичної компетентностей.

Робота з історичними джерелами є важливою формою роботи на уроці історії, що спрямована збільшене вивчення предмета, створенню критичного мислення, створенню власної думки, життєвої та громадянської позицій [2].

Таким чином використання історичних джерел на уроці історії дає можливість учням якнайкраще запам'ятати поданий матеріал, творить у школярів критичний аналіз матеріалу, історичне мислення.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА УРОКУ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ 8 КЛАСУ НА ТЕМУ «ЗАСНУВАННЯ СУЧАСНОЇ ОДЕСИ»

Мета: Забезпечити умови для розуміння значення українського козацтва в історії Хаджибею; дослідити процес приєднання Хаджибею до складу Російської імперії, визначити фактори перетворення фортеці Хаджибей на морський порт — Одесу; формувати навички аналізу історичних процесів, виділення ключових моментів у розвитку історії; сприяти зростанню інтересу до вивчення історії міста, виховувати почуття вдячності перед попередніми поколіннями.

Тип уроку: змішаний

Обладнання: Мапа міста, малюнки до теми заняття, портрети історичних осіб, освітні фільми, мультимедійна презентація.

Хід уроку

I. Організаційний аспект

II. Перевірка домашньої роботи

Бесіда

- 1. Які дані існують щодо найдавніших людських поселень на території сучасної Одеси?**
- 2. Як можна описати стародавній етап історичного розвитку Одеси?**
- 3. Яку роль відігравав Нагай у формуванні історії Одеської затоки?**
- 4. Що відомо про місцевість під назвою Джинестра?**

5. У який період землі між Дністром і Дунаєм стали частиною Великого князівства Литовського?
6. Коли була збудована литовська фортеця Коцубея?
7. Яку саме затоку поблизу Одеси завоювали турки?
8. Яку назву мала османська фортеця, що розташовувалася біля теперішньої Одеси?

III. Сприймання навчальної інформації

3.1 Підвищення рівня знань

Створіть таблицю «Знаю. Бажаю знати. Дізнався». У першій колонці запишіть те, що вам знайомо з даної теми. У другій – те, що ви бажаєте дізнатись на уроці. Третю заповніть наприкінці заняття.

3.2 Розповідь про походи козаків на Хаджибей

Вже наприкінці XV ст. українські степові рицарі чинили свої походи в міжріччя Південного Бугу та Дністра. У 1489 році хроніст Мартин Бельський писав про козаків, які в районі Савранщини (Одеська область) приєдналися до польських військ у поході проти татар. Деякі історики вважають цю вістку найдавнішою письмовою згадкою про українських козаків. У середині XVI століття українські козаки, під проводом прикордонного старости Бернарда Претвича та інших ватажків, переслідували татарські орди після їх грабівницьких набігів від Хаджибейського лиману та річки Барабой (поблизу Овідіюполя). Вони регулярно «вбивали та брали в полон» татар, коли ті приходили за сіллю до Хаджибею. З часом козаки руйнували міста-фортеці: Очаків, Білгород, Кілію та інші. Незадовго від Хаджибейської фортеці залишились самі руїни. Історики не сумніваються, що до цього мають пряме відношення українські козаки.

Хаджибей, частково зруйнований, став улюбленим місцем для козаків, які влаштовували тут засідки на ворогів, що рухалися шляхом між Очаковом, Аккерманом і Бендерами. Недарма в турецьких і татарських документах

XVI–XVII століть це місце згадується винятково як «надзвичайно небезпечно».

Хаджибей, як важливий історичний та стратегічний осередок, привертав увагу багатьох дослідників, зокрема Тараса Гончарука та Олени Бачинської. Тарас Гончарук у власній праці «До питання про ранню історію Одеси» підкреслює, що це місто стало ключовим пунктом на перетині торговельних шляхів і ареною політичного змагання між Османською імперією, Кримським ханством та Московією [34]. Він також зауважує, що Хаджибей був простором міжкультурної взаємодії, де зустрічались і взаємодіяли різні народи: татари, турки, греки, українці.

Олена Бачинська у монографії «Османська адміністрація на півдні України в XV–XVIII ст.» розкриває особливості функціонування Хаджибея у складі Османської імперії, акцентуючи значення цього порту як торговельного, адміністративного й соціокультурного центру [35]. Вона наголошує, що саме в Хаджибеї відбувалося інтенсивне етнокультурне змішування, що пізніше стало підґрунтям для формування соціального ландшафту Одеси.

Усі славетні звитяги козаків на теренах Одещини складно перерахувати. Тут прославився знаний козацький ватажок Северин Наливайко, та гетьман Григорій Лобода, та кошовий отаман Іван Сірко. Він, між іншим, тричі перемагав турків та татар на річках Куяльника.

Фастівський полковник Семен Палій не тільки здобув перемогу над татарами у відомій битві на р. Кодима у 1695 році, але й у квітні 1691 року з двома сотнями козаків розбив татарське поселення на Пересипі, захопив значну кількість видобутку та звільнив багато християн – волохів та венгерців, узятих в полон під час війни з Австрією.

3.3. Огляд відеофрагменту «Українські землі/ Історія Одеси/ Історія України»

3.4 Оповідь про російсько-турецькі війни 1768-1774 та 1787-1791 років

Українські козаки брали активну участь у двох російсько-турецьких війнах XVIII століття. Під час першої з них, між 1768 і 1774 роками, запорозькі козаки неодноразово здобували перемогу біля Хаджибею. Варто відмітити, що козаки діяли не як окрема сила, а в складі російської армії. Перший напад на фортецю стався 2 жовтня 1769 року, коли загін під командуванням Семена Галицького, що нараховував 3 тисячі осіб, захопив багато полонених і 20 тисяч голів великої рогатої худоби, коней, овець та 180 верблюдів з військового резерву кримського хана.

Наступний похід на Хаджибей відбувся влітку 1770 року під проводом кошового отамана Петра Калнишевського, з загоном у 7 тисяч чоловік. Калнишевський діяв спільно з регулярною російською армією під командуванням генерала Олександра Прозоровського. У своїх рапортах генерал підкреслював хоробрість запорозьких козаків, які вели бій під перехресним вогнем ворога. Втрати козаків складали 10 вбитих і 27 поранених.

У 1774 році Хаджибей був остаточно підкорений російськими військами та козаками. Призначений комендант фортеці, поручник Семен Веденятін, успішно відбив атаку турків у травні того ж року. За умовами Кучук-Кайнарджійського миру, підписаного 27 липня 1774 року, території між Бугом і Дніпром відійшли до Росії, але Хаджибей залишився за межами цих земель і був повернутий туркам.

Влітку 1775 року російська імператриця Катерина II скасувала Запорозьку Січ. Багато козаків, не бажаючи підкорятися новій владі, вирушили на турецькі території, де заснували села Усатове і Нерубайське поблизу Хаджибею, за 20 років до заснування Одеси.

У 1787 році російське командування почало формувати нове військо з колишніх запорожців, яке в січні 1788 року було названо Військом вірних козаків, а згодом — Чорноморським козацьким військом. Очолили його

колишні старшини Запорозької Січі: Сидор Білий, Антон Головатий і Захар Чепіга. Чорноморці брали участь у битвах під командуванням таких генералів, як О.В. Суворов, М.І. Кутузов та Й.М. де Рібас.

У серпні 1789 року де Рібас отримав наказ захопити Хаджибей. 3 вересня з Очакова до Хаджибею вирушили три кінних полки та три полки Чорноморського війська. Планувалося, що загін де Рібаса буде підтриманий основними силами, проте через затримки у допоміжних частинах він змушений був здійснити самостійний штурм. У ніч з 13 на 14 вересня 1789 року фортеця була захоплена, і Хаджибей перейшов під контроль російських військ.

3.5 Огляд відеоуривку «Історія Одеси»

У власному рапорті, адресованому генерал-поручику І.В. Гудовичу, де Рібас зауважував, що «наші втрати сягнули 5 вбитих, 1 офіцер, 1 унтер-офіцер та 31 рядовий дістали поранення». Натомість турецькі втрати перевищували 200 осіб, серед яких були як вояки, так і офіцери. Решта гарнізону була захоплена в полон. Трофеї включали 7 знамен, 2 прапори, 12 гармат і 22 бочки з порохом. Також був полонений начальник турецького гарнізону Ахмет-паша. Того ж дня де Рібас видав наказ, що суворо забороняв підпали та грабежі, тому мешканці Хаджибею не тільки уникли насилля, а й їхнє повсякденне життя залишилось майже незмінним. Ба більше, вже 4 вересня група офіцерів на чолі з де Рібасом відвідала кав'ярню грека Аспоріді, демонструючи доброзичливе ставлення до місцевих жителів. «Чималим було здивування Аспоріді. – розповідає одеський літописець, троюрідний небіж Йосипа де Рібаса Олександр де Рібас. – коли 14 вересня, у день Спорудження, до нього в кав'ярню прийшли, замість турок, генерал де Рібас, а за ним блискучий почет російських офіцерів... Уже було написано реляцію... про взяття Хаджибею, і де Рібас міг дозволити відпочити своїм славним споборникам. Аспоріді виніс із своїх погребів найкраще кіпрське вино й духмяну мастику для офіцерів. Тоді ж майбутній протоієрей першої

Соборної церкви св. Миколи панотець Євдоким провів перше богослужіння для православного населення».

Згодом генерал-майор де Рібас за здобуття цитаделі та містечка Хаджибей був нагороджений орденами Святого Георгія 3-го ступеня та Святого Володимира 2-го ступеня.

Менш ніж через два місяці після штурму, 10 листопада того ж року, головнокомандувач російською армією Г.С. Потьомкін наказав розібрати фортецю на будівельний матеріал. Так припинив своє існування Хаджибейський замок.

Відповідно до умов Ясського миру 1791 року землі між Південним Бугом і Дністром разом з Хаджибеєм перейшли до влади Російської імперії.

3.6 Перегляд відеофрагменту про заснування Одеси («Одеса 3/14»)

Завдання до перегляду: Прослідкувати які чинники вплинули на перетворення невеликої фортеці Хаджибею у портове місто – Одесу»

Місцеве населення, що залишилося тут з турецьких часів, було малочисельним. Так, за рік до створення Одеси, у 1793 році в околиці Хаджибей було тільки 8 селищ де мешкали 254 особи. Серед них: Дальницька слобода, чотири малих юехімених слободи при річці Свинячий і дві такі ж слободи при річці Куяльник. Що стосується самого Хаджибея, то в ньому було лише 10 дворів, з населенням 28 осіб. Ці десять дворів були розсіяні по пустельному степу навколо руїн старого замку. Такою була до початку 1794 р. кількість людності тієї місцевості, на якій судилося піднятися Одесі та її передмістя.

3.7 Розповідь про видатних засновників Одеси

Звісно, що в історії нашого міста значну роль відіграли люди, яких ми слушно можемо величати основоположниками сучасного міста Одеса. Це Йосип де Рібас – будівничий Хаджибею та порту.

3.8 Слово вчителя

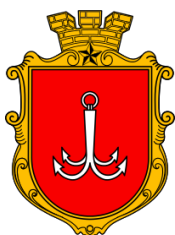
Одеса – місто сміху, воно наскрізь просякнуте веселощами та безтурботною сатирою. Саме тут щорічно влаштовують фестиваль гумору. Адже, як відомо, саме одесити справжні знавці доброго настрою. Одеса – це справжня коштовність біля моря, яку словами неможливо змалювати.

Пропоную знайти у таблиці назви, що є візитними картками нашого міста.

ю	ю	м	о	р	в	о	к	з	а	л	ї	ж
д	е	р	и	б	а	с	і	в	с	ь	к	а
ю	п	о	т	ь	о	м	к	і	н	с	ь	к
к	ж	й	и	н	р	е	т	е	а	т	р	и
п	р	и	в	о	з	п	о	и	д	о	х	с

Але крім цих популярних візиток є ще й державні ознаки міста. Як кожна країна, так і кожне місто має свої офіційні символи. Давайте назвемо їх.

Спробуйте знайти серед пропонованих символів - символи нашого міста – герб і прапор.

Нині одою Одеси є «Пісня про Одесу» з музичної вистави «Біла акація» до музики І. Дунаєвського. Він був схвалений у 2011 році.

3.9 Слухання гімну Одеси.

3.10 Бесіда

Пропоную подумати над таким питанням «За що я люблю Одесу? Що я можу зробити, щоб місто стало краще?»

IV. Підсумовування та впорядкування вивченого матеріалу

Закінчити внесення даних до таблиці «Знаю. Хочу знати. Дізнався». Якщо ви отримали відповіді на свої запитання, поставте «+», якщо ні – «-». Якщо дізналися нове, цікаве, потрібне для вас, запишіть це до колонки під номером три.

V. Підсумки заняття

Викладач підбиває підсумки, дає оцінку учням.

VI. Домашня робота

1. Опрацювати розділ 3-4 підручника.
2. Створіть колаж «Одеса в серці назавжди».

ВИСНОВКИ

Термін «історичне джерело» містить двояку сутність. Він постає носієм історичної пам'яті, тобто інформації чи відомостей про події, явища, постаті; а також джерело є історичним фактом, явищем культури, політичного, соціально-економічного й духовного життя, що потребує дослідження.

Класифікація історичних джерел є важливим чинником їхнього наукового розшуку та дослідження, що чинить вплив на повноту джерельної бази, об'єктивність і глибину отриманої інформації, її всебічність і достовірність.

До того ж в літературі з історіографії проявляються такі підходи до поділу матеріалів: за типами і видами (В. Довгопол, Г. Лях, М. Матвієнко), за змістом (І. Ковальченко, В. Борщевський), за походженням (В. Стрельський, С. Валк).

Виділяють хронологічний, регіональний, етнічний, проблемний, персональний принципи систематизації джерел з історії міст півдня України. Проблему регіональної історії Півдня України досліджували Н. Кузова, О. Галенко, О. Черемісін, Д. Багалій, Д. Яворницький, П. Юркевич, Н. Полонська-Василенко, В. Пірко та ін.

Використання історичних писемних джерел під час здійснення дослідницької роботи на уроках історії містить вагоме значення. Належний відбір і використання різних джерел спрямовані на конкретизацію історичного матеріалу, дає можливість робити висновки досить переконливими.

Стимулювання мислення школярів не можлива без застосування історичних джерел. Історичні джерела спрямовані на оволодіння навичок дослідницької роботи, критичного мислення, спрямовує на діяльність пізнання і розуміння необхідних історичних подій, явищ.

Уроки історії на яких застосовуються опубліковані джерела, запам'ятовуються школярам краще, пізнавальне зацікавлення значно вище. До того ж візуальні історичні джерела (ілюстрації, репродукції, фільми) спрямовані на збільшення кругозору учнів, формують естетичні смаки.

Робота з історичними джерелами є важливою формою роботи на уроці історії, що спрямована збільшене вивчення предмета, створенню критичного мислення, створенню власної думки, життєвої та громадянської позиції.

У кваліфікаційній роботі здійснено методичну розробку заняття з історії України для 8 класу на тему «Заснування сучасної Одеси».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багалій Д. І. Багалій Д. І. Заселення південної України (Запорожжя й Новоросійського краю) і перші початки її культурного розвитку. *Культурно-історична бібліотека*. Харків: Союз, 1920. 110 с.
2. Використання історичних джерел для розвитку пізнавального інтересу до історії. *Всеосвіта*: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01004qew-6919.docx.html> (дата звернення: 03.03.2025).
3. Використання історичних джерел, як засіб формування історичних компетентностей учнів. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-istorichnih-dzherel-yak-zasib-formuvannya-istorichnih-kompetentnostey-uchniv-94517.html> (дата звернення: 01.03.2025)
4. Використання контурних карт на уроках історії як засобу формування інформаційної компетентності учнів. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-konturnih-kart-na-urokah-istori-yak-zasobu-formuvannya-informaciyno-kompetentnosti-uchniv-54525.html> (дата звернення: 10.04.2025).
5. Власов В. С. Пізнавальні завдання як спосіб формування просторових уявлень та картографічних умінь. *Практичний довідник учителя історії*. Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання». № 2. 2015. С. 40–42.
6. Водотика С., Савенок Л. Міський простір, декомунізація і проблеми історичної пам'яті. *Місто: історія, культура, суспільство*. №1. 2017. С. 119-133.

7. Галенко О. Південь нагадує, що історію України час переписати. Схід і Південь України: час, соціум, простір: у 2 т. Т. 1, 54-75. К.: Ін-т історії України НАН України. 2014.
8. Дорошева А.О. Самоврядування в приморських містах Півдня України в другій половині XIX ст. : дис. ... канд. іст. наук. Одеса, 2009. 195 с.
9. Журба О. І. Історія Катеринослава в історіографії XIX – початку XX століття. *Universum Historiae et Archeologiae*. 2019. №2 (27). С. 214–222.
10. Козирєв В. Матеріали до історії адміністративного устрою Південної України (друга половина XVIII - перша половина XIX століття). Запоріж. наук. т-во ім. Я. Новицького, Ін-т укр. археографії та джерелознав. ім. М. С. Грушевського. Запоріж. від-ня. Запоріжжя, 1999. 529 с.
11. Константинова В.М. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861–1904 рр.). Запоріжжя : АА ТанDEM, 2010. 569 с.
12. Компан О.С. Міста України в другій половині XVII ст. Київ, Академія наук УРСР, 1963. 387 с.
13. Кузовова Н.М. Місто Миколаїв у системі земського самоуправління. *Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. V Миколаївська обласна краєзнавча конференція*. Миколаїв: Атол, 2004. С. 155-157.
14. Лекція 3. Форми та методи використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/1107133/mod_resource/content/1/%D0%86%D0%A0%D0%9A_%D0%9B%D0%B5%D0%BA_03_.pdf (дата звернення: 09.04.2025).
15. Міронова І. С. Історичне джерелознавство та українська археографія: спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 208 с.

16. Мороз П. В., Мороз І. В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. Київ, 2018. 96 с.
17. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти «Історія України. Всесвітня історія (6-11 класи). 2022. URL: <https://salo.li/40eD17D> (дата звернення: 09.04.2025)
18. Надибська С. Б. Соціально-економічний розвиток міст Південної України в 1861–1900 рр.(за матеріалами Херсонської та Катеринославської губерній). Doctoral dissertation. Одеса, 2005. URL: <https://salo.li/f215D3C> (дата звернення: 14.04.2025)
19. Новікова О. Державна система народної освіти Російської імперії в Криму (кінець XVIII - початок XX ст.): автореф. дис... канд. іст. Наук. Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро, 2009. 19 с.
20. Писарівська А. Історія створення Одеси. *Південноукраїнські наукові студії: Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (м. Одеса, 19-21 листопада 2024 року)*. Одеса, 2024. С. 154-157.
21. Пірко В.О. Освоєння півдня України в XVI – XVIII ст. у вітчизняній історіографії: Тексти лекцій. Донецьк: ДонДУ, 1991. 32 с.
22. Полонська-Василенко Н. Південна Україна після зруйнування Січі. *Наукові записки Українського Вільного Університету*. Мюнхен, 1965. Ч. 7. С. 207-235.
23. Пометун О. Методика навчання історії в школі: посібник. Київ, 2009. 327 с.
24. Посулько О.М. Історія Нової Сербії та Слов'яносербії. Запоріжжя: РА «Тандем-У, 1998. URL: <https://heritage.zp.ua/document/387-posunko-om-istoriya-novoi-serbii-ta-slovyanoserbii> (дата звернення: 03.03.2025).
25. Робота з історичними джерелами як засіб формування критичного мислення учнів (практичний poradnik для вчителів та учнів).

Всеосвіта: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003gvs-afb9.docx.html> (дата звернення: 03.03.2025).

26. Семенюк Н. П. Про витоки міст Півдня України в радянській історіографії. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. №1. С. 51-5

27. Турченко Г. Південна Україна в контексті формування модерної української нації (XIX - початок 20-х рр. XX ст.): автореф. дис... д-ра іст. наук. Дніпропетровський національний ун-т. Дніпро, 2006. 39 с.

28. Україна і світ: вступ до історії та громадянського освіт: Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти / І. Я. Щупак, Н. С. Власова, Д. О. Секиринський, В. О. Кронгауз, А. М. Посунько, В. А. Павловська-Кравчук. Київ: УОВЦ «Оріон», 2023. 256 с.

29. Хруленко О. С. Історія виникнення міста Миколаєва. *Участь молоді у розбудові агропромислового комплексу країни: матеріали 29-ї студентської науково-теоретичної конференції, м. Миколаїв, 22-24 березня 2017 р.* Миколаїв: МНАУ, 2017. С. 309-311.

30. Черемісін О. Джерело з історії міського самоврядування Херсона та роль єврейства в його управлінні на початку XX ст. *«Південний архів» (історичні науки) „South Archive” (Historical Sciences)*. №48. 2024. С.58-73.

31. Шитюк, М.М., Щукін, В.В. Єврейське населення Херсонської губернії в XIX – на початку XX ст. Миколаїв : Видавництво Ірини Гудим, 2008. 222 с.

32. Юркевич П. Еміграція на Схід ізалюднення Слобожанщини за Богдана Хмельницького. Київ, 1932. 188 с.

33. Яворницький Д. До історії Степової України. Дніпропетровськ: Світ, 1929. 536 с.

34. Гончарук Т. До питання про ранню історію Одеси // *Записки історичного факультету*. – Одеса: Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2008. – Вип. 19. – С. 35–43

35. Бачинська О. Османська адміністрація на півдні України в XV–XVIII ст. – Одеса: Астропринт, 2004. – 320 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Два століття тому на Чорноморському узбережжі, серед пустельних та диких степів, розпочало своє існування невеличке поселення, яке за турецького панування носило назву Хаджибей. 7 травня 1794 року Катерина II підписала рескрипт про влаштування в Хаджибей військової гавані і пристані для купецьких суден. Нова назва — Одеса — вперше з'явилася у документі, датованому 10 січня 1795 року. Одесі судилося перетворитися на «південну Пальміру».

Додаток Б

Будувалась Одеса, росла... На північ від центру, на низинній піщаній смузі, розташувався Пересип із залізничними коліями, складами. На південний захід від району особняків простяглася Молдаванка, спогадів про колоритний побут якої не обминула жодна книга, присвячена старій Одесі.

Додаток В

ПАМ'ЯТНИК ДЮКУ ДЕ РИШЕЛЬЄ

ІМ'Я АРМАНА ЕММАНЮЕЛЯ ДЮ ПЛЕССІ, ГЕРЦОГА ДЕ РИШЕЛЬЄ НЕРОЗРИВНО ПОВ'ЯЗАНЕ З ІСТОРІЄЮ ОДЕСИ. ГЕРЦОГ ДЕ РИШЕЛЬЄ ОТРИМАВ ПОСАДУ ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОРА ОДЕСИ, НЕЗВАЖАЮЧИ НА ТЕ, ЩО ВІН СТАВ ГРАДОНАЧАЛЬНИКОМ ОДЕСИ ТІЛЬКИ В 1803 РОЦІ (ЧЕРЕЗ 9 РОКІВ ПІСЛЯ ЗАСНУВАННЯ МІСТА), ЙОГО СУЧАСНИКИ НАЗИВАЛИ «НАШ ДЮК» І ВВАЖАЛИ ЗАСНОВНИКОМ МІСТА. ПЕРШИЙ ОДЕСЬКИЙ ГРАДОНАЧАЛЬНИК ЗА 11 РОКІВ СВОГО ПРАВЛІННЯ ЗМІГ ПЕРЕТВОРИТИ НЕВЕЛИКЕ ПРИМОРСЬКЕ МІСТЕЧКО В ПРОЦВІТАЮЧИЙ І ГАРНЕ МІСТО, СЛАВА ПРО ЯКЕ ПРОКОТИЛАСЯ ПО ВСІЙ ЄВРОПІ. ПАМ'ЯТНИК ДЮКУ ДЕ РИШЕЛЬЄ НА ПРОТЯЗІ БАГАТЬОХ РОКІВ Є БЕЗЗМІННИМ СИМВОЛОМ ОДЕСИ, ПАМ'ЯТЬ ПРО ВЕЛИКУ ЛЮДИНУ, ЯКА БАГАТО ЗРОБИЛА ДЛЯ МІСТА.

Додаток Г

ПАМ'ЯТНИК ДЕ РІБАСУ

ДОН ХОСЕ (ЖОЗЕП) ПАСКУАЛЬ ДОМІНІК ДЕ РІБАС (1751-1800) – ІСПАНСЬКИЙ ДВОРЯНИН ЗА ПОХОДЖЕННЯМ, РОСІЙСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ І ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ. 27 ТРАВНЯ 1794 ВЖЕ В ЧИНІ ВІЦЕ-АДМІРАЛА ПРИЗНАЧИЛИ ГОЛОВНИМ НАЧАЛЬНИКОМ БУДІВНИЦТВА ПОРТУ І МІСТА ХАДЖИБЕЙ (У СІЧНІ 1795 ПЕРЕЙМЕНОВАНОГО У М ОДЕСУ). ДЕ РІБАС БУВ РОЗУМНОЮ І ЕНЕРГІЙНОЮ ЛЮДИНОЮ І ДОБРЕ ЗНАВ МІСЦЕВІСТЬ. ВІН СКЛАВ ПЛАН БУДІВНИЦТВА ПОРТУ В ХАДЖИБЕЇ РАЗОМ З ДЕ ВОЛАНОМ, ВИБРАВШИ ЦЕ МІСЦЕ ТОМУ, ЩО ТУТ ЗНАХОДИЛАСЯ ЗАТОКА, ДЕ МОРЕ ПРАКТИЧНО НЕ ЗАМЕРЗАЄ. НА ЧЕСТЬ ДЕ РІБАСА - ГОЛОВНА ВУЛИЦЯ МІСТА БУЛА НАЗВАНА ДЕРИБАСІВСЬКА